

Starość – nie radość?

Studia i Materiały
Wydziału Teologicznego
Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Nr 76

Redaktor serii:
Ks. Artur Malina

Starość – nie radość?

Aktywność osób starszych
i solidarność międzypokoleniowa

Redakcja naukowa
Mariola Teresa Kozubek

Katowice 2013

Spis treści

<i>Mariola T. Kozubek</i>	
Aktywność osób starszych i solidarność międzypokoleniowa w ujęciu interdyscyplinarnym	9
Elderly activity and solidarity between generations – interdisciplinary approach	14

AKTYWNOŚĆ OSÓB STARSZYCH

<i>Alojzy Drożdż</i>	
Starość radosna czy smutna? Aksjologiczne problemy starości	21
<i>Katarzyna Wojtasik</i>	
Mądrość i doświadczenie atrybutami starości	38
<i>Arkadiusz Wąsiński</i>	
Autokreacyjny wymiar starzenia się w perspektywie społeczno-edukacyjnej	54
<i>Paulina Pawłowska</i>	
Miejsce osób starszych w rodzinie	69
<i>Anastazja Sorkowicz</i>	
Człowiek stary w rodzinie i w społeczeństwie w nauczaniu Jana Pawła II	79
<i>Jerzy Szymik</i>	
Starość księdza: <i>Deus providebit</i>	88
<i>Zenon Ryzner</i>	
Ludzie starsi wśród nas i z nami. Z doświadczeń pracy w Domu Księży Emerytów	94
<i>Mariola T. Kozubek</i>	
Wartość wychowawcza Świątowych Dni Młodzieży z Janem Pawłem II	112

SOLIDARNOŚĆ MIĘDZYPOKOLENIOWA

<i>Krzysztof Wielecki</i>	
Podmiotowość i komunikacja międzypokoleniowa	125
<i>Marek Kuźnik</i>	
Epizody Wspólnego Zaangażowania w relacjach międzypokoleniowych – szanse i zagrożenia	140
<i>Agata Skruszewicz</i>	
Dialog międzypokoleniowy w relacji dziadkowie – wnuki	155
<i>Leokadia Szymczyk</i>	
Rola dziadków w międzypokoleniowej transmisji wartości w rodzinie	164
<i>Weronika Juroszek</i>	
Rodzina wielopokoleniowa jako podstawa międzypokoleniowej solidarności ...	179

OBRAZ OSOBY W PODESZŁYM WIEKU

*Daniela Dzienniak-Pulina*Zmiana w postrzeganiu osób starszych jako element procesu edukacji
ku starości ..... 195*Teresa Sikora*

Niedaleko pada jabłko... – nowe formy realizacji wartości 206

Chiara Lubich

Może jeszcze piękniejsze 219

Noty o autorach 221

Table of contents

<i>Mariola T. Kozubek</i> Elderly activity and solidarity between generations – interdisciplinary approach	14
---	----

ELDERLY ACTIVITY

<i>Alojzy Drożdż</i> Axiology of old age. A Joyful or a Sorrowful senility?	21
<i>Katarzyna Wojtasik</i> Wisdom and experience as attributes of old age	38
<i>Arkadiusz Wąsiński</i> Autocreational aspect of ageing in social and educational perspective	54
<i>Paulina Pawłowska</i> The place of elderly people in the family	69
<i>Anastazja Sorkowicz</i> Old person in family and in society, in the teaching of John Paul II	79
<i>Jerzy Szymik</i> The old age of a priest: <i>Deus providebit</i>	88
<i>Zenon Ryzner</i> The elderly among us and with us. From the experiences of the House for Retired Priests in Katowice.....	94
<i>Mariola T. Kozubek</i> The educational value of the World Youth Days with John Paul II	112

SOLIDARITY BETWEEN GENERATIONS

<i>Krzysztof Wielecki</i> Subjectivity and intergenerational communication.....	125
<i>Marek Kuźnik</i> Joint involvement episodes in inter-generational relationships – chances and dangers.....	140
<i>Agata Skruszewicz</i> Intergenerational dialogue in the grandparents – grandchildren relation	155
<i>Leokadia Szymczyk</i> The role of grandparents in intergenerational transmission of family	164
<i>Weronika Juroszek</i> Multi-generation family as the ground for solidarity between generations.....	179

IMAGE OF ELDERLY PERSON

Daniela Dzienniak-Pulina

Change in perception of elderly people as part of education process
towards senility 195

Teresa Sikora

The apple never falls far – new ways of implementing values 206

Chiara Lubich

Maybe even more beautiful 219

Notes on Contributors 221

Dr Mariola Teresa Kozubek

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Wydział Teologiczny Zakład Nauk o Rodzinie

AKTYWNOŚĆ OSÓB STARSZYCH I SOLIDARNOŚĆ MIĘDZYPOKOLENIOWA W UJĘCIU INTERDYSCYPLINARNYM

„Te zmarszczki, które złością czoło staruszki,
ten przygarbiony i niepewny chód,
te zwięzłe słowa pełne doświadczenia i mądrości,
ten jej łagodny wzrok dziecka i kobiety zarazem,
jeszcze pełniejszy dobroci niż u każdego z nich
– oto piękno, którego nie znamy.
To jest (...) to ziarno pszenicy, które obumierając,
nabiera energii do nowego życia, innego niż pierwsze,
w nowych niebiosach”

Chiara Lubich

Przełom XX i XXI wieku naznaczony jest istotnymi zmianami demograficznymi. Z *Trzeciego raportu demograficznego* Komisji Europejskiej z kwietnia 2011 roku wynika, że do roku 2060 około 30% ludności UE będzie w wieku wyższym niż 65 lat. Zasadnym zatem było zwrócenie uwagi europejskich społeczeństw na ten problem. Rok 2012 był obchodzony jako „Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej”. Fakt ten miał istotne znaczenie także w kontekście panującego od kilku dekad w europejskim kręgu cywilizacyjnym niejako „kultu wiecznej młodości”. Takie kryterium, uznawane społecznie, wpłynęło znacząco na zmianę kierunku aktywności osób w podeszłym wieku, przeobrażając pełnione przez nich funkcje wewnątrzrodzinne i społeczne oraz kreując nowe. Zagadnienia te i wiele z nimi związanych były treścią różnorodnych projektów, na rzecz których uruchomiono liczne instrumenty finansowe (fundusze strukturalne, rozwoju, badawcze innowacji oraz technologii a także na rzecz edukacji i kultury)¹. Także środowisko Uniwersytetu Śląskiego – Zakład Nauk o Rodzinie (Wydział Teologiczny) oraz Uniwersytet Trzeciego Wieku wraz ze Studenckim Kołem Naukowym Nauk o Rodzinie PRO i Caritas Archidiecezji Katowickiej – Dom Księży Emerytów w Katowicach – podjęło akademicką

---

¹ Zob. *Jak promować aktywność osób starszych w Europie. Wsparcie UE dla podmiotów lokalnych i regionalnych*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2011.

refleksję „starszych” i „młodych” nad problematyką starości i solidarności międzypokoleniowej. Tytuł niniejszej publikacji nawiązuje do konferencji naukowej, która odbyła się (pod takim tytułem) w Katowicach, w dniach 22–23 października 2012 roku na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego.

Na pytanie „starość – nie radość?” postawione przez ks. prof. dra hab. Alojzego Drożdża, odpowiadają autorzy poszczególnych artykułów, ukazując zagadnienie w perspektywie: filozoficznej, teologicznej, psychologicznej, pedagogicznej i socjologicznej.

Publikacja zawiera szesnaście artykułów, które zostały podzielone tematycznie na trzy części: pierwsza dotyczy zagadnienia aktywności osób starszych, druga – solidarności międzypokoleniowej, trzecia – obrazu osób w podeszłym wieku prezentowanego w przestrzeni publicznej oraz w perspektywie eschatologicznej. Część pierwszą otwiera artykuł zatytułowany *Starość radosna czy smutna? Aksjologiczne wymiary starości*. Ks. prof. dr hab. Alojzy Drożdż dokonuje próby naświetlenia fenomenu starości w perspektywie antropologicznych i aksjologicznych wymiarów rozwoju człowieka. Kluczem badawczym dla Profesora są dwie kategorie egzystencjalne z zakresu etyki teologicznej: radość i smutek. Autor zwraca uwagę, że człowiek w podeszłym wieku niezależnie od faktu cierpienia, doświadcza także sporo radości, która ma swoje źródło przede wszystkim w osiągniętej życiowej mądrości. Myśl tę rozwija dr Katarzyna Wojtasik w artykule pt. *Mądrość i doświadczenie atrybutami starości*. Nawiązując do różnych analiz modeli mądrości ludzi starych, Autorka dokonuje rozróżnienia pomiędzy: mądrością pragmatyczną – będącą cechą rozumu, oraz mądrością transcendentną – rozumianą jako atrybut całej osobowości. Przejawem tej ostatniej, ujmowanej jako rezultat rozwoju podmiotowego, jest równowaga psychiczna, a ostatecznie – brak lęku przed śmiercią. O starzeniu się jako świadomie inicjowanym przez seniora procesie autokreacyjnego rozwoju duchowego i moralnego pisze dr Arkadiusz Wąsiński w artykule zatytułowanym *Autokreacyjny wymiar starzenia się w perspektywie społeczno-edukacyjnej*. Autor uważa, że zasadnym staje się postrzeganie tego procesu w kategoriach sztuki życia orientującej człowieka na twórczą przemianę wewnętrzną, gdyż działania osoby na tym etapie są ukierunkowane na projektowanie strategii prowadzących do osobowego spełnienia, utożsamianego z odnajdywaniem sensu własnego istnienia. Odnosząc się do Rezolucji Parlamentu Europejskiego, dr Wąsiński prezentuje także założenia strategii, dzięki której powstają warunki sprzyjające aktywizacji edukacyjnej, zawodowej i społecznej seniorów a zarazem przywracające im równoważną pozycję w stosunku do młodszych generacji w praktyce życia społecznego. W kolejnych artykułach podejmowane jest zagadnienie miejsca seniorów w rodzinie. Paulina Pawłowska – studentka kierunku nauki o rodzinie – w swoim artykule pt. *Miejsce osób starszych w rodzinie* uważa, że miejsce to wyznaczają indywidualne odczucia seniorów, ich zaangażowanie w życie rodzinne oraz postawy pozostałych członków. Odnosząc się do ról babć i dziadków, Pawłowska podkreśla, że

kontakty z wnukami dają im poczucie bycia potrzebnym oraz znacząco wpływają na postrzeganie przez nich swojego miejsca we wspólnocie rodzinnej. Zdaniem Autorki, czynnikiem najbardziej wzmacniającym pozycję osób starszych w rodzinie jest ich doświadczenie oraz wiedza i mądrość przekazywane młodszemu pokoleniu i reszcie rodziny. W kolejnym artykule pt. *Człowiek stary w rodzinie i w społeczeństwie, w nauczaniu Jana Pawła II* dr Anastazja Sorkowicz wydobywa z myśli Jana Pawła II o osobach w podeszłym wieku aspekt daru, jakim jest życie każdego człowieka, na każdym etapie. Autorka podkreśla za Papieżem, że konsekwentne przyjęcie tej humanistycznej perspektywy wiąże się z akceptacją starości jako stanu człowieka we wszystkich jej pozytywnych i trudnych aspektach. Część pierwszą publikacji zamykają trzy artykuły traktujące o zagadnieniu starości kapłanów. Ks. prof. dr hab. Jerzy Szymik w artykule pt. *Starość księdza: Deus providebit*, podejmuje tę refleksję w perspektywie teologicznej. Odnosząc się do kryzysu egzystencjalnego związanego z kapłańską starością, Autor wskazuje na znaczenie wiary, nadziei i ofiary kapłańskiej oraz troski, Opatrzności i łaski Bożej. Przywołując biblijne opowiadanie o ofierze na górze Moria, którą ma złożyć Abraham ze swego syna Izaaka, Autor wskazuje na wiarę patriarchy „który Boga zna już «w drodze» i jest w stanie mu zaufać jeszcze w mroku niewiedzy co do przyszłości”, dlatego może powiedzieć do Izaaka: „Bóg się zatroszczy” (*Deus providebit*). Zdaniem Autora, to właśnie kapłańska „głęboka zażyłość z Bogiem” sprawia „współistnienie doświadczenia cierpienia i ciemności z nadzieją i ufnością”, tak dalece, iż pozwala mu „być pewnym, że Bóg we właściwym momencie wkracza sam” i odsłania „perspektywę tam, gdzie wydaje się, że wszelkie możliwości się wyczerpały”. A w wymiarze bardzo konkretnym ukazuje tę perspektywę ks. Zenon Ryzner w artykule zatytułowanym *Ludzie starsi wśród nas i z nami. Z doświadczeń Domu Księży Emerytów w Katowicach*, w którym opisuje doświadczenie towarzyszenia wspólnocie księży emerytów zamieszkujących Dom św. Józefa w Katowicach. Jako jego wieloletni dyrektor, Autor ukazuje różnorodne aspekty instytucjonalnej opieki nad księżmi seniorami, zwracając uwagę na istotne znaczenie aspektu wspólnotowości kapłańskiej warunkującej jakość wzajemnych relacji, zwłaszcza w sytuacjach zależności z powodu niedołążności lub choroby. Pierwszą część zamyka artykuł dr Marioli T. Kozubek pt. *Wartość wychowawcza Światowych Dni Młodzieży z Janem Pawłem II*, w którym ukazano papieża jako osobę w podeszłym wieku, pełniącą rolę wychowawcy – mistrza. Jan Paweł II przekazuje wartości poprzez orędzia kierowane do młodych oraz swoją osobowość, która czyni Światowe Dni Młodzieży globalną sytuacją wychowawczą z cechami zgromadzeń agoralnych.

Druga część publikacji poświęcona jest zagadnieniu aktywności międzypokoleniowej. Prof. UKSW dr hab. Krzysztof Wielecki w artykule pt. *Podmiotowość i komunikacja międzypokoleniowa*, zwracając uwagę na fakt, iż osobowość człowieka w decydujący sposób zależy od jego relacji społecznych, opisuje wybrane teorie rozwoju psychicznego w kontekście znaczenia relacji w rozwoju gatunku

ludzkiego i kultury. Profesor przedstawia skrótowo koncepcję podmiotowości społecznej i indywidualnej oraz teorię horyzontów odniesienia. Zdaniem Autora, współczesny „kryzys cywilizacyjny z jego ekonomiczną, polityczną i kulturową odmianą” jest głównym źródłem coraz bardziej powszechnej kultury narcystycznej oraz coraz częściej rozwijających się cech osobowości narcystycznej. I w tym kontekście ukazuje znaczenie relacji międzypokoleniowych. W kolejnym artykule, zatytułowanym *Epizody wspólnego zaangażowania w relacjach międzypokoleniowych – szanse i zagrożenia*, dr Marek Kuźnik dokonuje próby zrekonstruowania najistotniejszych właściwości dialogu międzypokoleniowego, który – zdaniem Autora – „zanurzony jest w naturalne pokoleniom procesy rozwojowe dotyczące przekształceń tożsamościowych”, a jednocześnie „przeżywa swoistą rewolucję kulturową”. Dr Kuźnik zwraca uwagę, że w ów dialog „zostaje wpisana zmienność jako stała wartość i cecha tychże spotkań” i wskazuje konsekwencje tejże zmienności dla dialogu ludzi młodych ze starszym pokoleniem i odwrotnie. Charakterystykę tych zmian Autor sytuuje „w kontekście właściwości epizodów wspólnego zaangażowania”, pokazując – na przykładzie dymensji podmiotowej, przedmiotowej i relacyjnej – że taki rodzaj relacji międzypokoleniowej „stwarza nowe możliwości rozwoju dla wszystkich uczestników”, gdyż wszystkie one „służą uzyskaniu nowych możliwości adaptacji twórczej jednostek”. O znaczeniu dialogu wychowawczego dziadków z wnukami w kontekście przeobrażeń rzeczywistości rodzinnej przełomu wieków XX i XXI pisze Agata Skruszewicz, studentka kierunku nauki o rodzinie na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego, w artykule pt. *Dialog międzypokoleniowy w relacji dziadkowie – wnuki*. Zdaniem Autorki, dialog wewnątrzrodzinny rozumiany jako „wychodzenie naprzeciw drugiemu człowiekowi”, a prowadzony „w duchu prawdy, otwartości i miłości” staje się „spotkaniem osób” i jako taki daje obu pokoleniom szansę „lepszego poznania siebie samego, jak i innych”. Dlatego też należy wzmacniać więzi międzypokoleniowe oraz pielęgnować relacje interpersonalne w rodzinie, gdyż te stanowią fundament dialogu, który jest doskonałą przestrzenią kształtowania tożsamości oraz uczenia szacunku do uznawanych poglądów i wartości. Zagadnienie znaczenia przekazu wartości w relacjach międzypokoleniowych jest rozwinięte przez dr Leokadię Szymczyk w artykule pt. *Rola dziadków w międzypokoleniowej transmisji wartości w rodzinie*. Autorka podkreśla, że w rodzinie międzypokoleniowy przekaz podstawowych wartości takich jak: rodzina, Bóg, wiara, praca, dobro, uczciwość, kształtuje ich hierarchię stanowiącą dla młodego człowieka „punkt odniesienia” w ocenie różnych sytuacji rodzinnych i społecznych. Zdaniem Szymczyk podstawą w międzypokoleniowym przekazie wartości są: jakość relacji interpersonalnych, wspólna pomoc, głęboka więź emocjonalna, osobiste zaangażowanie i akceptacja przez dziadków, rodziców i dzieci wspólnego systemu wartości. Jednym z istotnych aspektów owej hierarchii wartości w rodzinie międzypokoleniowej jest solidarność. Pisze o tym dr Weronika Juroszek w artykule zatytułowanym *Rodzina wielopokoleniowa jako podstawa*

międzypokoleniowej solidarności. W kontekście systemowej teorii rodziny, Autorka przytacza rezultaty badań ukazujących zjawisko solidarności międzypokoleniowej z punktu widzenia pokolenia seniorów „jako relację wspólnoty z elementami relacji wymiany”.

Trzecia część publikacji zawiera dwa artykuły dotyczące postrzegania osób w podeszłym wieku w przestrzeni publicznej oraz poetycką refleksję Chiary Lubich (1920–2008) na temat osób starszych. Dr Daniela Dzienniak-Pulina, w artykule pt. *Zmiana w postrzeganiu osób starszych jako element procesu edukacji ku starości* pisze o problemie starości w kontekście zmiany postrzegania osób starszych, jako „jednego z kluczowych elementów do polepszenia się jakości życia seniorów”. Autorka wskazuje na problemy związane z „partycypacją osób starszych w życiu społecznym oraz na zmiany społeczne, jakie pociąga za sobą wydłużenie lat pracy w strukturze rodziny”. Pisząc o zagadnieniu dotyczącym aktywizacji osób starszych, Autorka zwraca uwagę na problem ich stereotypizacji w mediach, postrzegania międzygeneracyjnego i barier komunikacyjnych, które z nich wynikają oraz wpływie nowych technologii dostępnych dla osób starszych. Dr Teresa Sikora w artykule zatytułowanym *Niedaleko pada jabłko – nowe formy realizacji wartości* dotyka problemu różnic międzypokoleniowych w zakresie wartościowania, które jej zdaniem wiążą się z odmiennością nie tylko celów, ale i możliwych sposobów ich realizacji. Autorka zwraca uwagę, że „współczesną kulturę świata zachodu charakteryzują trzy główne wymiary: indywidualizm, konsumpcjonizm, i technologizacja”, które stanowią tzw. afordancje (sposobności) kształtowania się mentalności określanej mianem „mentalności prawego kciuka”. Taka mentalność „organizuje formę i treść jednostkowych wyborów na zasadzie podporządkowania kryteriom szybkości, łatwości, jednoznaczności”.

Całość publikacji zamyka refleksja zatytułowana *Może jeszcze piękniejsze*. Chiara Lubich ukazuje w niej osobę w podeszłym wieku w perspektywie eschatologicznej. Dostrzegając niepowtarzalne piękno tego okresu życia stawia pytanie:

„Czy w oczach Boga najpiękniejsze będzie dziecko,
patrzące na ciebie oczami żywymi i niewinnymi
jak wspomnienie nieskażonej natury,
czy dziewczyna tryskająca świeżością jak ledwie rozkwitły pąk,
czy starzec siwy i poorany zmarszczkami, zgięty do ziemi,
do niczego już prawie niezdolny, wyczekujący może tylko śmierci?”.

I konkluduje:

„(...) dochodzenie do Nieba jest o wiele piękniejsze i bardziej pociągające niż różne etapy długiej drogi życia, służącej ostatecznie tylko otwarciu tej bramy”.

PhD Mariola Teresa Kozubek
University of Silesia in Katowice
Faculty of Theology

ELDERLY ACTIVITY AND SOLIDARITY BETWEEN GENERATIONS – INTERDISCIPLINARY APPROACH

„Those wrinkles that furrow the little old woman’s forehead,
that stooped and shaky gait,
those brief words full of experience and wisdom,
that gentle look of a child and a woman together,
but better than both,
is a beauty we do not know.
It is the grain of wheat which, being extinguished,
is about to burst into a new life, different from before,
in new heavens

Chiara Lubich

Significant demographic changes scarred the turn of the XX and XXI. The „Third Demography Report” of the European Commission from April 2011 indicated that by 2060 about 30% of the EU population will be aged 65 or over. Therefore, it was reasonable to draw attention of European societies to this problem. The year 2012 was celebrated as “European Year for Active Ageing and Solidarity between Generations”. This fact was important also in the context of the current, reigning from a few decades in the European civilization circle so to say “cult of eternal youth”. This criterion, socially recognized, significantly influences the change of direction of elderly activity, transforming performed by them interfamily and social roles and creating new ones. These issues and many related were collected from various projects, for which launched a number of financial instruments (structural funds for development, innovation and technology research and for education and culture)¹. Also, the environment of University of Silesia – Department of Family Sciences (Faculty of Theology) and the University of the Third Age together with Scientific Circle of Students in Student Scientific Circle in Family Sciences PRO and Caritas the Archdiocese of Katowice – the House For Retired Priests in Katowice – adopted academic reflection of „older” and „young” on the issue of senility and intergenerational solidarity. The title of this publication

---

¹ See *How to promote active aging in Europe. EU support for local and regional actors*, the Ministry of Labour and Social Policy, Warsaw 2011.

refers to the scientific conference, that was held (under that title) in Katowice, on 22-23 October 2012 at the Faculty of Theology of the University of Silesia.

For a question “Old age - is no joy?” posed by Reverend Professor PhD Alojzy Drożdż answer the authors of the individual articles showing the problem in the philosophical, theological, psychological, pedagogical and sociological perspective.

The publication contains sixteen articles that have been divided thematically into three parts: the first concerns the question of elderly activity, the second – solidarity between generations, the third – image of elderly person presented in the public space and the eschatological perspective. The first part opens an article entitled *Axiology of old age. A Joyful or a Sorrowful senility*. Reverend Professor PhD Alojzy Drożdż attempt to exposure the phenomenon of old age in the anthropological perspective and axiological dimensions of human being’s development. A research topic for Professor Drożdż is existence of two categories in the field of theological ethics: happiness and sadness. The author points out that elderly man, irrespective of suffering, is also experiencing a lot of joy, which has its roots primarily in achieved life’s wisdom. This thought elaborates PhD Katarzyna Wojtasik in her article entitled *Wisdom and experience as attributes of old age*. Referring to analysis of various wisdom in old age models the author makes a distinction between: pragmatic wisdom – being characteristic of reason, and transcendent wisdom – understood as an attribute of the whole personality. Manifestation of this last, perceived as a result of the personal development, is the mental balance, and finally – lack of fear of death. About aging as deliberately initiated by senior process of autocreational spiritual and moral development writes PhD Arkadiusz Wąsiński in the article entitled *Autocreational aspect of ageing in social and educational perspective*. The Author believes that it becomes reasonable to treat this process as an art of living directing a person towards creative inner change, because the actions of the individual at this stage is an intentional acting towards projection of strategies that lead to personal fulfilment identified with finding the meaning of one’s own existence. On the ground of European Parliament Resolution PhD Wąsiński also presents the main points of strategy that creates conditions enabling educational, professional and social activation of seniors and restores their balanced position towards younger generations in social life’s practice. In the subsequent articles is undertaken the issue of the place of seniors in the family. Paulina Pawłowska – student of family studies – in her article entitled *The place of elderly people in the family* believes that this place is determined by seniors’ individual feelings, their commitment to family life and attitudes of the other members. Referring to the role of grandmothers and grandfathers Pawłowska stresses that relationships with grandchildren gives them the feeling of being needed and significantly affect older people perception of their own place in the family. According to the author the biggest factor in strengthening the position of older people in the family is experience, knowledge and

wisdom passed to the younger generation and to the rest of the family. In the next article entitled *Old person in family and in society, in the teaching of John Paul II* PhD Anastazja Sorkowicz brings out from the thoughts of John Paul II of elderly people aspect of the gift that the life of every human being is in each life stage. The author describes Pope's perspective that a consistent application of the humanistic perspective is associated with the acceptance of old age as a state of the man in all its positive and difficult aspects. The first part of the publication closes three articles dealing with the issue of old age of priests. Reverend Professor PhD Jerzy Szymik in the article under the title *The old age of a priest: Deus providebit*, states this reflections within a theological perspective. Concerning the existential crisis involving old age of priests, the author highlights the importance of faith, hope, priest's offering and care, the Providence and grace of God. Recalling the biblical story about the offering on the Mount Moriah Abraham was to make with his son, Isaac, the author indicates the faith of the Patriarch „who has already known God „on his way” and who is able to put confidence in God even in the darkness of his ignorance as to the future” and therefore can say to Isaac: „God will provide” (*Deus providebit*). According to the author it is priestly „deep intimacy with God” that enables „coexistence of experienced suffering and darkness with hope and confidence”, so far, that „ensures that God takes action personally at the right time” and giving „prospects where is seems that all possibilities have been exhausted”. In a very concrete dimension this outlook expresses Fr. Zenon Ryzner, in the article entitled *The elderly among us and with us. From the experiences of the House for Retired Priests in Katowice*, in which he describes the experience of accompanying the community of the retired priests living in the House of St. Joseph. As its longtime director, the author exhibits different aspects of institutional care for elderly priests, drawing attention to the importance of the aspect of priestly community conditioning the quality of mutual relations, especially in situations of dependence due to infirmity or disease. The first part closes the article written by Mariola T. Kozubek entitled *The educational value of the World Youth Days with John Paul II*. The author shows the Pope as an elderly person serving as an educator through both: words aimed at young and His attitude. The World Youth Days with John Paul II, this Global Youth Gathering was depicted as global educational situation, exhibiting also its characteristic of agoral gathering, during which intergenerational transmission of values takes place.

The second part of the publication is devoted to the issue of intergenerational activity. Associate Professor PhD at the Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw Krzysztof Wielecki in the article entitled *Subjectivity and intergenerational communication*, focuses on the fact that human personality in a decisive manner depends on social relationships, describes selected theories of mental development in the context of importance of relationships in the development of the human race and culture. Professor Wielecki briefly presents the concept of social and individual subjectivity and the theory of horizons of reference. In the

author's opinion contemporary „crisis of civilization with its economic, political and cultural variety” is the main source of the increasingly widespread culture of narcissism and increasingly growing narcissistic personality traits. In this context shows importance of intergenerational relationships. In the next article entitled *Joint involvement episodes in intergenerational relationships – chances and dangers*, PhD Marek Kuźnik makes an attempt of reconstruction of the most important features of an intergenerational dialogue, which – author's opinion – „is immersed in natural, for generations, development of processes concerning identity transformations”, and simultaneously „experience a kind of cultural revolution”. PhD Kuźnik pays attention that in this dialogue „a variation is implemented as a constant value and a feature of the meetings (relations)” and shows consequences of changeability concerning the continuous dialogue of young people with the older generation and vice versa. The author places them „in the context of features of joint involvement episodes”, showing – on the basis of subjective, objective and relational dimensions – this kind of intergenerational relationships „makes a new means for a development for all participants”, because all of them „serve in obtaining new possibilities of creative adaptation of individuals”. Agata Skruszewicz, student of family studies at the Faculty of Theology of the University of Silesia, in the article *Intergenerational dialogue in the grandparents – grandchildren relation* writes about importance of educational dialogue between grandparent and grandchildren in the face of transformation of the family reality at the turn of the twentieth and the twenty-first centuries. In the author's opinion intergenerational dialogue understood as „an attempt to meet another man halfway” and conducted „in the spirit of truth, openness and love” becomes „family gatherings” and as such gives two generations a chance for „better understanding oneself and others”. Therefore it is necessary to strengthen the bond between generations, to nurture interpersonal relationships in the family, because they constitute a basis for dialogue, which is a great space to form the identity and teaches respect for the learnt views and values. The issue of importance of intergenerational transmission of values is introduced by PhD Leokadia Szymczyk in the article entitled *The role of grandparents in intergenerational transmission of family*. The author emphasizes that transfer of basic values such as family, God, faith, work, goodness, honesty in the intergenerational family, forms a hierarchy of values which is for a young person a point of reference for the assessment of the situations encountered in families and within society. In Szymczyk's opinion the basis of the intergenerational transmission of values are: quality of interpersonal relationships, shared support, deep emotional bond, personal commitment and acceptance by grandparents, parents and children of the common value system. One of the important aspects of this hierarchy of values in intergenerational family is solidarity. Writes about it PhD Weronika Juroszek in the article entitled *Multi-generation family as the ground for solidarity between generations*. In the context of the family system theory, the Author presents results of the research on the protective role of

multi-generation family from the point of view of the elderly „as relationship of community with the elements of exchange relationships”.

The third part of the publication contains two articles on the perceptions of the elderly in the public space and poetic reflection by Chiara Lubich (1920-2008) on the elderly. PhD Daniela Dzienniak-Pulina, in the article entitled *Change in perception of elderly people as part of education process towards senility* deals with the problem of “senility” in the context of changing the perception of the elderly as “one of the key elements for improving quality of life of seniors”. The author also points out the problems related to “older people’s participation in society and impact of delaying the retirement age on family structure”. Writing about the issues related to social activation of the elderly the author draws attention to the problem of their stereotyping in the media, problems caused by misperceptions of generations and the communication barriers, caused by them problems and impact of new technologies for the elderly. PhD Teresa Sikora in the article entitled *The apple never falls far – new ways of implementing values* touches the problem of differences between generations in terms of valuation, which in her opinion are associated not only with the different aims, but also with the possible ways to achieve them. The author draws attention, to „the modern culture of the western world is characterized by three main dimensions: individualism, consumerism, and technologization”, which constitute the so-called affordances (opportunities) shaping the mentality referred to as “the mentality of the right thumb”. This mentality „organizes the form and content of individual choices on a subordinated basis the criteria of speed, easiness and clarity”.

The entire publication closes reflection entitled *Still more beautiful*. Chiara Lubich shows elderly person in an eschatological perspective. Noticing the unique beauty of this period of life she poses the question:

„But in God’s sight, where is the greatest beauty: in the child who looks at you with innocent little eyes, so like the clarity of nature and so lively; or in the young girl who glistens with the freshness of a newly-opened flower; or in the wizened and white-haired old man, bent double, almost unable to do anything, perhaps only waiting for death?”.

And she concludes:

„(..) the approach to heaven is far more attractive than the various stages of the long journey of life, which basically serve only to open that door”.